

**УДК 34С
ББК 67.021
С18**

Д.Ш. САНГИНОВ

МОҲИЯТИ ҲУҚУҚИИ ХИЗМАТРАСОНИИ ИҶТИМОИЮ ФАРҲАНГӢ ДАР ТАШАККУЛИ ШАХСИЯТ

Дар Тоҷикистон тамоми чораҳоро оид ба амалисозии ҳуқуқҳои конститусионии шаҳрвандон ба ҳифзи саломатӣ, иштироки озодона дар ҳаёти фарҳангии ҷамъиятӣ, эҷодиёти бадеӣ, илмӣ ва техникӣ, аз дастовардҳои онҳо истифода бурдан, ҳуқуқ ба таҳсил, инкишофи варзиши оммавӣ, тарбияи ҷисмонӣ ва сайёҳӣ андешида шуда истодааст. Ин ҳуқуқҳои шаҳрвандон аз ҷониби давлат на танҳо ройгон таъмин карда мешаванд, инчунин давлат ба шаҳрвандон имконияти амалӣ намудани ҳуқуқҳои худро дар асоси шартномаҳои граждани – ҳуқуқӣ медиҳад. Ҳуқуқҳои номбаршудаи шаҳрвандон музнок дар асоси шартномаи хизматрасонии пулакӣ амалӣ карда мешавад. Барои таъмин намудани талаботи рӯҳӣ, зеҳнӣ ва нигоҳдории ҳаёти мӯътадили шаҳрванд хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ ба роҳ монда шудааст.

Дар айни замон соҳаи хизматрасонӣ ба ҳаёти ҷамъиятии мо дохил гардид. Вазъияти имрӯзаи ҷамъият бе хизматрасонӣ ва шаклу намудҳои гуногуни он имконнопазир мебошад.

Мусаллам аст, ки хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ амали соҳибкори инфиродӣ ва шахси ҳуқуқӣ оид ба таъмин намудани талаботи рӯҳӣ, зеҳнӣ, ҷисмонии истеъмолкунанда, таъмин ва барқарор намудани саломатӣ, инкишофи ҷисмонии шахс ва баланд бардоштани маҳорати касбии он мебошад. Ба хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ хизматрасонии тиббӣ, хизматрасонии фарҳангӣ, хизматрасонии сайёҳию экскурсионӣ, хизматрасонии таҳсил ва хизматрасонии ҷисмонӣ варзишӣ дохил мешавад.

Нақши хизматрасонии иҷтимоию фарҳангиро дар ташаккули шахс метавон бо ёрии шарҳи қисмҳои алоҳидаи таркиби он, таҳлил намуд.

Соҳаи хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ ҳамчун омили устувори тавлидкунанда ва амалисозии талаботҳои инсонии тамоми сатҳ баромад мекунад. Аҳамияти онҳо барои шахс бошад дар якҷоякунии самти иҷтимоӣ ва гуманитарӣ хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ зоҳир гашта, воситаи самараноки иҷтимоисозии шахсият мегардад. Таҷрибаи инкишофи бисёри давлатҳо тасдиқ мекунад, ки инкишоф нафътани соҳаи хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ чараёни инкишофи имрӯзаи одамро ҳамчун корманд, шахсият, шаҳрванд ва оиладор бозмедорад. Иқтисодиёти баланд ба хизматрасонӣ ба талафи бузург дар ҳуди истеҳсолоти моддӣ мебошад, амалисозии омили инсониро аз нуқтаи назари намунаи «сармояи инсонӣ» мушкил месозад.

Ин талофиҳо мумкин аст дар майзадагӣ, нашъамандӣ, зуд паст шудани фарҳанги умумӣ ва рӯҳияи чамъият, талаф додани вақти кори аз сабаби беморӣ, хастагӣ, дискомфорт, сарбории рӯҳӣ таҷассум гардад. Ҳамаи ин метавонад ба паст шудани имконияти амалисозии қобилияти эҷодӣ, зехнии инсон ҳамчун қувваи истеҳсолкунандаи асосии чамъияти имрӯза оварда расонад. Маҳз барои ҳамин диққати ҷомеаи имрӯза бояд ба аҳамияти шахсию ҳайати хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ равона гардида бошад: аз ҷониби инсон дар ҷараёни гирифтани хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ дарк гардидани фарҳанг ба худ қувваи инсондӯстиро доро мебошад ва қабулкунии арзишҳои умумиинсониро имконпазир мегардонад, бо он шароит ва тарзи ҳаёти инсонро таъсис ва ба вучуд меорад [1, 24].

Аз мафҳуми хизматрасонии иҷтимоию фарҳангӣ субъекти ин муносибатҳои ҳуқуқӣ муайян карда мешавад: иҷроқунандагон – соҳибкори инфиродӣ ва шахсони ҳуқуқӣ; фармоишгар – истеъмолкунанда.

Тибқи б. 17 м. 17 КА ҚТ соҳибкори инфиродӣ шахси воқеист, ки фаъолияти соҳибкорино ба таъсис додани шахси ҳуқуқӣ дар асоси патент ё шаҳодатнома ба амал мебарорад [2]. Соҳибкори инфиродӣ шахси воқеие (шаҳрванде) мебошад, ки қорро шахсан аз номи худ, аз ҳисоби худ ва таваккали худ пеш мебарад, мустақилона қарорҳои хоҷагидорӣ қабул менамояд [3, с. 224-226]. Шахси ҳуқуқӣ ташкилоте мебошад, ки дар пешбурди хоҷагидорӣ ё идоракунии оперативӣ молумулки мустақил дошта, аз рӯи ин молумулк ҷавобгар мебошад, метавонад аз номи худ ҳуқуқи молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкиро ба даст орад, ӯҳдадорӣ гирад, дар суд даъвогар ва ҷавобгар бошад [4, с.105].

Хусусияти субъектон - иҷроқунандагони хизматрасониҳои иҷтимоию фарҳангӣ дар он аст, ки ҳам соҳибкори инфиродӣ ва ҳам шахси ҳуқуқӣ бояд дар соҳаҳои алоҳида мушаххас шуда бошанд (дар соҳаи тандурустӣ, фарҳанг, сайёҳӣ, маориф, тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш).

Истеъмолкунанда шахси воқеӣ ё ҳуқуқие мебошад, ки мақсади фармоиш додан ё ба даст овардани моли фармуда, бадастоварда ё истифодашуда (қор ё хизматрасонӣ)-ро танҳо барои талаботи шахсӣ, оилавӣ, ҳонагӣ, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ алоқамандӣ надорад, дорад [5]. Ба ақидаи мо, гирандаи хизматрасонии иҷтимоӣ танҳо шахси воқеӣ мебошад, фармоишгари хизматрасонӣ бошад, метавонад ҳам шахси воқеӣ ва ҳам шахси ҳуқуқӣ бошад.

Масъалаи дигари муҳими тадқиқоти мо дар ин рисола самти фаъолияти иҷроқунандагон мебошад, яъне таъмин намудани талаботи рӯҳӣ, зехнӣ, ҷисмонии истеъмолкунанда, нигоҳдории ҳаёти мӯътадили он, таъмин ва барқарор намудани саломатӣ, инкишофи ҷисмонии шахс ва баланд бардоштани маҳорати касбии он.

Зери мафҳуми талабот, ниёз ҳолати ботинии ҳиссиёти рӯҳӣ ё функционалии норасогии ягон ҷӣ, ки вобаста аз омилҳои вазъиятӣ зоҳир мегардад, фаҳмида мешавад [7, с. 46-54]. Талабот намуди ниёзи функционалӣ ё рӯҳӣ ё нарасидани ягон намуди объект, субъект, фард, гурӯҳи иҷтимоӣ ё худ чамъият мебошад. Талабот ангезандаи дохилии фаъолнокӣ буда, вобаста аз вазъият гуногун зоҳир мегардад, зеро ҷараёни таъмин намудани талабот ҳамчун фаъолияти мақсаднок баромад мекунад. Гузашта аз ин, талабот сарчашмаи фаъолнокии шахс

мебошад. Инсон мақсадро субъективона ҳамчун талабот дарк намуда, боварӣ ҳосил мекунад, ки таъмин намудани талабот танҳо ба воситаи ба даст овардани мақсад имконпазир аст. Ин ба он имконият медиҳад, ки фаҳмишҳои субъективии худро оид ба талабот бо мазмуни объективии он таносуб кунад. Ба инсон хос аст, ки ҳатто он талаботе, ки бо вазифаи мавҷудияти ҷисмонии он алоқаманданд, аз талаботи шабеҳи ҳайвонот фарқ кунад. Ба туфайли ин, онҳо қобилияти вобаста аз шакли ҷамъиятии ғайолияти зиндагии онҳо шакливоз-куниро доранд. Агар дар талабот ғайолият аз рӯи мазмун аз мазмуни мавзӯию ҷамъияти он вобаста бошад, пас дар ангезаҳо ин вобастагӣ ҳамчун ғайолии шахсии субъект баромад мекунад. Аз ин лиҳоз, низоми ангезаҳои дар рафтори субъект ошкоргардида аз аломатҳо бой мебошанд ва аз талабот дида серҳаракатгаранд. Тарбияи талабот яке аз вазифаҳои марказии ташаккули шахс мебошад. Талабот аз рӯи таъиноти худ ба ду гурӯҳи ба ҳам муқобил – рӯҳӣ ва ҷисмонӣ ҷудо мешавад. Дар рафти инкишофи инсон онҳо бо талаботи маҷмӯавӣ ва даркунӣ иҷтимоӣ пурра мегарданд [6].

Талаботи инсон аз вазъияти ҷамъият, гурӯҳи иҷтимоӣ, ки ба онҳо тааллуқ доранд, муайян карда мешавад. Вобаста аз сохтори иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ, низоми истеъмолнамой ва қоидаҳои рафтори қабулшуда инсон талаботи гуногуни фарҳангиро ба даст меорад, тарзҳо ва усулҳои гуногуни таъмин намудани онҳоро азхуд мекунад. Аммо барҷастатарин хусусияти ҳама анвои талаботи инсонӣ воқеан сернашудани онҳо мебошад, яъне ягон талаботро яқумра таъмин намудан имконнопазир аст. Пас аз таъмин намудан он талабот боз пайдо мешавад, инкишоф меёбад ва дар ин ҳол инсонро водор месозад, ки он ашёи фарҳангии моддӣ ва рӯҳии навбанав ба вучуд орад.

Талаботи рӯҳӣ. Талаботи рӯҳӣ дар худ вазъи муайяни шуурро ифода намуда, хоҳиши даркнамудаи инсонро ба эҷодиёти рӯҳӣ, ба бунёд ва истифодабарии арзишҳои фарҳангӣ дарбар мегирад. Ин таҷассумҳои ақл ва ҳиссиёти инсон аст. А.Г. Здравомислов якҷанд нуктаи назари истилоҳи «талаботи рӯҳӣ»-ро ҷудо намудааст: 1) кӯшиш намудан ба бадастории натиҷаи истеҳсолоти рӯҳӣ: иштирок намудан дар илм, санъат, фарҳанги ғайолият; 2) ҳамчун шакли ифодасозии талаботи тартиби моддӣ ва муносибатҳои синфию иҷтимоӣ дар ҷомеаи имрӯза; 3) инкишофи мувофиқи шахс. Талаботи рӯҳӣ ҳамчун ангезаи дохилии инсон ба эҷодиёти рӯҳӣ, бавучудории арзишҳои фарҳангӣ ва ба истеъмоли онҳо, ба муоширати рӯҳӣ баромад мекунад [6, с. 223]. Таснифи баръакси талаботи рӯҳиро Ю.В. Шаров додааст. Дар миёни онҳо Ю.В. Шаров талаботи зеринро ҷудо намуд: талаботи ғайолияти меҳнатӣ; талаботи муошират; талаботи ахлоқӣ; талаботи эстетикӣ; талаботи илмию тадқиқотӣ; талаботи солимгардонии саломатӣ; талаботи қарзи ҳарбӣ [7, с. 176-177].

Талаботи зеҳнӣ. Талаботи зеҳнӣ талабот дар даркнамоеи нав дар ҳалли вазифаҳо, дар ошкор намудани асрор аст. Инкишофи дахлдори ин талабот инсонро ба дарки падидаҳои илмӣ водор месозад, мушоҳидакориро талқин мекунад, фикррониро васеъ месозад. Маҳз инкишофи зарурӣ, барои он ки инкишофи нодурусти талаботи зеҳнӣ мумкин аст, таъминотро дар зери дари ҳамсоя бо гапгӯшкунӣ пайдо созад. Талабот ба таври қатъӣ шахсияти инсонро муайян месозад. Талаботи зеҳнӣ баёнгари вазъи устувори шахс мебошад, ки дар

он эҳтиёҷот ба ҳалли вазифаҳои ҳалқунанда ифода мегардад ва инсонро ба ғаёлноқӣ, равона сохтан ба ҷустуҷӯ, ба даст овардан ва истифода намудани иттилооти илмӣ водор месозад. Аз рӯи субъективият ин талабот дар шакли хоҳишҳои ҳиссиётии рӯйпӯш, шавқ, кӯшиш, аммо муваффақияти инкишофи онҳо бошад, дар шакли ҳиссиёти баҳодихӣ арзи ҳастӣ мекунад. Худи талабот дар ин маврид метавонанд, ки дарк ҳам карда нашаванд. Интеллект (аз калимаи лот. *intellectus* – фаҳмидан) қобилияти умумӣ ба шуур ва ҳалли мушкилот мебошад, ки ҳама қобилиятҳои шуурии инсонро муттаҳид мекунад: ҳисқунӣ, дарққунӣ, хотира, маълумот, фикрронӣ, тасаввурот [8].

Талаботи ҷисмонӣ бо таъмин ва нигоҳдории вазъияти ҷисмонӣ ва рӯхию ҷисмонӣ инсон алоқаманд мебошад. Намуди мазқурӣ талабот дар худи табиати организми инсон ва муҳити зист мавҷуд аст. Мазмуни мухтасари ин талабот ба зарурати ҷудо намудани онҳо ба гурӯҳҳо бо назардошти ҷинс, синну сол, махсусияти миллӣ, макони истиқомат, алоқамандии фардӣ ва гурӯҳӣ, манфиатҳо ва бисёр дигар омилҳои дар инҳо номбарнашуда оварда мерасонад. Вазъи ҷисмонӣ инсон яке аз нишонаҳои саломатии он мебошад. Ба он сатҳи омодагии инсон ба иҷро намудани сарборҳои мушакӣ ва меҳнати гуногун дар вақти кӯтоҳ хос аст. Ин омодагӣ аз сатҳи сифати ҷисмонӣ он, махсусияти инкишофи ҷисмонӣ, имқониятҳои функционалии организмҳои алоҳида, мавҷудияти беморӣ ё ҷарҳат вобаста аст. Барои шахсони тамоми солим омилҳои муайянқунандаи вазъи ҷисмонӣ инкишофи ҷисмонӣ, қобилияти қорӣи ҷисмонӣ, имқонияти функционалии низоми роҳи нафас ва синну сол мебошад. Инкишофи ҷисмонӣ инсон ба пайвастании муайяни нишондиҳандаҳои антропометрӣ ва функционалӣ хос мебошад [9, с. 97].

Нигоҳдори фаёлияти ҳаётии мӯтадил. Фаёлияти ҳаётии инсон тарзи мавҷудияти он ва фаёлияту истироҳати ҳаррӯзаи он мебошад. Фаёлияти ҳаёти дар муносибати доимӣ бо муҳити зист мегузарад. Хузуру ҳаловат гуфта чунин муҳити зистро меноманд, ки дар он ҷо муҳайё сохтани фаёлияти ҳаётии беҳтарин имқонпазир бошад. Дар ҷараёни фаёлияти худ инсон дар робита бо тамоми унсурҳои муҳити зист сарбасар мешавад, ки мумкин аст ба маишӣ ва истеҳсолӣ ҷудо қунем. Дар муҳити зисти истеҳсолӣ инсон дар ҳамқорӣ бо машинаҳо ва дигар одамон барои худ воситаи мавҷудиятро ба даст меорад. Меҳнати ҷисмонӣ аз ҳисоби фаёлияти мушакҳо ба амал бароварда мешавад. Фаёлияти мушакӣ ба инҳо ҷудо мешавад: динамикӣ – қувваи ивазшавандаи мушакӣ бо ивазшавии дарозии мушак ва ҳолати тана; статикӣ – қувваи доимӣ бе тағйирёбии мушакҳо. Дар мавриди бедоршавии мушак мубаддалқардии энергияи потенциалии воситаҳои истеъмолқунанда ва оксиген дар қор бо ҷудо намудани гармӣ, ба амал меояд. Фаёлияти мӯтадили ҳаёти – фаёлияти ҳаётие, ки дар он ҷо ҳама ҷараёнҳои асосӣ дар доираи меёрҳои қабулқардида, бе радсозиҳои муаммогӣ ё беморӣ, аммо бе хубшавии зарурӣ амал мекунад.

Таъмини саломатӣ. Саломатӣ вазъи тамоми организми зинда, ки дар он ҳама органҳо пурра қобилияти ба амал баровардани функцияи худро доранд ва набудани беморӣ мебошад. Аз рӯи Оинномаи ТБС (ВОЗ) «саломатӣ на танҳо набудани беморӣ ва нуқсонҳои ҷисмонӣ, балки ин вазъи беҳбудии ҷисмонӣ, рӯҳӣ ва ҳатто иҷтимоӣ мебошад» [10]. Шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон аз

рӯи хоҳиши худ аз хизматрасонии пулакии муассисаҳои тиббии хусусӣ ё духтурони инфиродие, ки тибқи қонунгузории ҚТ ва бо тартиби муқаррарнамудаи Ҳукумати ҚТ амал мекунад, истифода мебаранд [11]. Ба омилҳои асосии саломатӣ ё аломати он инҳоро дохил намудан лозим аст: 1) Сатҳи маълумотнокӣ – тарбия, таҳсил, инкишофи инсон; 2) Сатҳи шуур – синнусолӣ, гуруҳӣ, касбӣ, миллӣ; 3) Сатҳи фарҳанг – ҳиссиёт, рафтор, фарҳанги шахсӣ, иҷтимоӣ ва санитарӣ; 4) Тарзи ҳаёт – фаъолнокии эҷодӣ ва тарзи ҳаёти боаклона (муътадил, бехатар ва солим), бо назардошти таъминкунӣ – фаъолияти самаранок, мувозинатӣ, бехатарии эҷодӣ – ҷисмонӣ, ақлӣ, комплексӣ; 5) Бехатарии комплексӣ – экологӣ, иҷтимоию иқтисодӣ, ҳарбию сиёсӣ; 6) Одаткунӣ (яъне мувофиқшаванда) инсон ба таъсири иттилоотӣ, рӯҳӣ, ҷисмонӣ, ва комплексӣ. Ин имкониятҳо аз сатҳи иммунитет, зехни инсон, хусусиятҳои фардӣ таассуроти биохимикӣ ба организм, устувории генетикии он вобаста аст.

Барқарорсозии саломатӣ. Барқарорсозии саломатӣ бо ёрии табобат ба амал бароварда мешавад. Табобат ҷараёнест, ки мақсади он сабуксозӣ, мондан ё баргараф намудани ягон беморӣ, вазъи потологӣ ё дигар бемориҳои дар фаъолияти ҳаёт ба вучуд омада, муътадилгардонии фаъолияти ҳаётии зарардида ва солимгардӣ, барқарорсозии саломатӣ мебошад. Солимгардӣ маҷмӯи ҷорабиниҳо барои беҳгардонии аҳволи ҷисмонӣ ва рӯҳӣ, ки умуман ба устуворсозии саломатӣ, устуворсозии иммунитет, баланд бардоштани қобилияти қорӣ, хуб намудани сифат ва баланд бардоштани давомияти умри инсон мебошад. Солимгардониро бо табобати бемор иваз намудан лозим нест [11].

Инкишофи ҷисмонии инсон. Инкишофи ҷисмонӣ ҷараёни динамикии қад (зиёдшавии дарозӣ ва вазни ҷисм, инкишофи органҳо ва низоми организм ва ғайра) ва ба балоғатрасии биологии кӯдак дар давраи муайяни кӯдакӣ мебошад. Ҷараёни инкишофи маҷмӯи хусусиятҳои морфологӣ ва функционалии организм (суръати афзоиш, зиёдшавии вазни ҷисм, инчунин ба балоғат расидани органҳои гуногун дар давраи муайяни инкишоф) асосан бо механизми меросӣ ба роҳ монда шудааст ва аз рӯи нақшаи муайян дар шароити мувофиқи фаъолияти ҳаётӣ амалӣ карда мешавад. Барои баҳогузориҳои объективии инкишофи ҷисмонӣ бузургҳои морфологиро дар якҷоягӣ бо нишондодҳои вазъи функционалӣ баҳо додан лозим аст: тобоварии аэробӣ; тобоварии суръатнок; тобоварии қуввагӣ; тобоварии суръатию қуввагӣ; чобукӣ; чолокӣ; қувваи динамикаи мушакӣ; маҳорат; таркиби тана; хусусияти вазнию қаддии тана ва таносуби он; андом [11].

Баланд бардоштани маҳорати касбӣ. Маҳорат қобилияти бо сифат иҷро намудани ин ё он кор ё хизматрасонӣ, тавонистан ва доштани маҳорат дар ин ё он соҳа, санъати баланди ба амал баровардани ягон кор мебошад. Маҳорати касбӣ сатҳи доштани намуди махсуси фаъолияти меҳнатӣ дар тамоми соҳа аст. Ба хусусияти асосии тамоми фаъолияти ба худмуайянкунии касбӣ таъсири кунанда инҳо дохил мешаванд: мазмуни фаъолияти касбӣ ва вобаста ба он имконияти худамалисозии шахсият (мувофиқати манфиат ва қобилият, имконияти худмукамалгардонӣ, эҷодиёт); аҳамияти ҷамъиятӣ доштани меҳнат, ки бо натиҷа ва оқибаташ муайян карда мешавад (фоидаовар ба одамон ва

чамъият); баҳогузори чамъияти фаъолияти касбии инсон, вазъи иҷтимоии мутахассис дар соҳаи мазкури меҳнат. Яке аз механизмҳои амалкунандаи баланд бардоштани маҳорати касбӣ низоми таҳсилоти иловагӣ, такмили ихтисос ва азнавомодакунии кадрҳо мебошад. Ба онҳо мукамалгардонии маҳорати касбии кадрҳо, ки омодагии касбӣ доранд, тағйири тамоил ва омӯзонидани маҳорати касбии кадрҳо, омодагии касбӣ надоранд ё таҷрибаи корӣ дар дигар соҳаҳои хочагии деҳот надоранд; азхудкунии малакаи касбӣ ва ҷорӣ намудан ба касб барои қисми кадрҳо, ки омодагии касбӣ надоранд, дохил мегарданд. Таҳсилоти иловагӣ низоми омӯзиш ва тарбия мебошад, ки дар асоси барномаи таҳсилоти иловагӣ ба амал бароварда шуда, ба омӯзонидани илми замонавӣ, техника ва технология, эҷодиёт, гирифтани касби нав, азнавомода-созӣ, мукамалгардонии ихтисос равона аст, ки шахс метавонад дар вақти таҳсил дар мактаб, пас аз хатми мактаб ва пас аз гирифтани диплом дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ё касбӣ берун аз барномаи таҳсилоти умумӣ ё дар муассисаҳои таҳсилоти маълумоти иловагӣ бе маҳдудият дар асоси пулаки ё ройгон ба даст орад [12].

Ҳамин тавр, тасдиқ намудан мумкин аст, ки ташаккули шахсият бо ҳаҷми истеъмоли хизматрасониҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ муайян карда мешавад, зеро, хизматрасониҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ воситаи ташаккули шахс буда, ба шахрванд барои дарки фарҳанг, ҳаёти ҳуқуқӣ, қабули арзишҳои умуминсонӣ таъсир мерасонад, шароит, тарз ва сифати ҳаётро ба вучуд оварда, онро ташаккул медиҳад.

Пайнавишт:

1. Беляев, И.А. Ограничение и компенсация способностей и потребностей целостного человеческого существа // Вестник Оренбургского государственного университета / И.А. Беляев. -2009. -№ 2 (96). - С. 24-30. Манбаи электронӣ: http://elibrary.ru/author_items.asp?authorid=273152. (санаи муроҷиат: 06.02.2014с.).
2. Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 17 сентябри соли 2012, №901// Манбаи электронӣ: <http://andoz.tj/index.php/ru/zakonodatelstvo/nalogovyy-kodeks-rt>. (санаи муроҷиат: 06.02.2014.).
3. Егорова, А. М. Духовные потребности человека // Молодой ученый / А.М. Егорова. -М., -2012. -№2. -С. 224-226.
4. Зайнутдинова, Э.М. Основы физиологии человека: Учебное пособие / Э.М. Зайнутдинова. –Уфа: УГНТУ, 2006. -105 с.
5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 9 декабри соли 2004, №72 «Дар бораи ҳимояи ҳуқуқи истеъмолкунандагон»// Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - 2004. -№ 12. қ.1. м. 699; 2008. -№ 10. -м. 805.
6. Здравомыслов, А.Г. Потребности. Интересы. Ценности / А.Г. Здравомыслов. - М.: Политиздат, 1986. -223 с.
7. Шаров, Ю.В. Вопросы психологии духовных потребностей //Проблемы формирования духовных потребностей личности: науч. тр. ПГПИ. Вып. 47. Ю.В. Шаров. –Новосибирск, 1970. -С. 176-177.
8. Тьлевич, И.М. Интеллектуальные потребности /И.М.Тьлевич.Ман. электр.: http://www.med312.ru/rukovodstvo_po_medicinskoy_psihologii/lichnost/871.html. (санаи муроҷиат: 06.02.2014с.).

9. Психология здоровья новое научное направление / Психология здоровья: под редакцией Г.С. Никифорова. -СПб.: Питер, 2003. - 607 с.
10. Хошимов, Д.Д. Услуги в системе объектов гражданских прав / Д.Д. Хошимов. - Душанбе: ЭР-граф, 2013. -172 с.
11. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 15 майи соли 1997, № 420 «Дар бораи ҳифзи саломатии аҳоли»// Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 1997. № 9. м. 115; 2003. № 4. м. 149; 2004. № 2. м. 45; 2005. № 12. м. 651; 2009. № 5. м. 339; ҚҶТ аз 22.07.2013. № 1009; ҚҶТ аз 28.12.2013. № 1057.
12. Человек и его потребности. «Курс лекций для специальности 100103» Социально-культурный сервис и туризм. –Воронеж, 2009. -156 с.

Reference literature

1. Belyayev I. A. Limitation and Compensation of Abilities and Needs of an Entire Human Creature // Bulletin of Orenburg State University. -2009, #2 (96) – pp. 24-30. Electronic resource: http://elibrary.ru/author_items.asp?authorid=273152. (data of addressing: 06.02.2014).
2. Tax Code of Tajikistan Republic from September 17, 2012; #901/ Electronic resource: <http://andoz.tj/index.php/ru/zakonodatelstvo/nalogovuj-kodeks-rt>. (date of addressing:06.02.2014).
3. Yegorova A.M. Spiritual Needs of Man // Young Scientist. – М., 2012, #2. –pp. 224-226.
4. Zaynutdinova E.M. The Foundations of Man`s Physiology: educational text-book. Ufa: UGNTU, 2006, 105pp.
5. Tajikistan Republic law from November 9, 2004, #72 “On Consumers` Rights Advocacy”// **Majlisi Oli** News of Tajikistan Republic. 2004, #12, p.1. point 699; 2008, #10. point 805.
6. Zdravomyslov A.G. Needs. Interests. Values. – М.: Politizdat, 1986. -223pp.
7. Sharov Ya.V. The Issues on the Psychology of Spiritual Needs// scientific works PGPI. Issue 47. – Novosibirsk. – pp. 176-177.
8. Tylevich I.M. Intellectual Needs. Electronic resource: http://www.med312.ru/rukovodstvo_po_medicinskoy_psihologii/lichnost/871.html. (data of addressing 06.02.2014).
9. Psychology of Health: new scientific streamline // Psychology of Health (under the editorship of G.S. Nikiforof, -SPB.: Peter, 2003. 607pp.
10. Khoshimov D.D. Services in the System of the Objects Entitled to Civil Rights. – Dushanbe: “ER-graph”, 2013. -172pp.
11. Tajikistan Republic law from May 15, 1997. #420, “**Majlisi Oli**” News of Tajikistan 1997, #9; point 115, 2003; #4, point 149; 2004,#2, point 45; 2005, #12, point 651, #5, point 339; TRL from 22.07.2013, #1009;TRL from 28.12.2013, #1057
12. Man and his Needs. The course of lectures for speciality 100103 – Social-cultural Service and Tourism. –Voronezh, 2009, 156pp.

Правовая сущность социально-культурных услуг в формировании личности

Ключевые слова: социально-культурные услуги, гражданин, духовные потребности, интеллектуальные потребности, физические потребности, потребитель

В данной статье проанализированы законодательство и научные взгляды ученых о правовой сущности социально-культурных услуг в формировании личности. Формирование личности невозможно без отлаженного механизма обеспечения должного и эффективного оказания социально-культурных услуг. Ведь социально-культурные услуги являются средством формирования личности, воздействуют на гражданина для познания им культуры, правовой жизни, восприятия общечеловеческих ценностей, создают и формируют условия, образ и качество жизни.

Legal Essence of Social-Cultural Services in Individual's Formation

Key words: *social-cultural services, citizen, spiritual needs, intellectual needs, physical needs, consumer*

In his article the author has analyzed the legislation and scientific views of scientists concerned with the legal essence of social-cultural services in individual's formation. The latter is impossible without an adjusted mechanism of proper and effective social-cultural services being provided. The latters are a means of individual's formation, they exert influence upon a citizen to make him/ her cognize culture, legal life, perceive general human values; they create conditions for modus vivendi and quality of life.

Роҷаъ ба муаллиф:

Сангинов Дониёр Шомаҳмадович, номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент, мудири кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тиҷорати факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (Чумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе), e-mail: doniyor_sanginov@mail.ru

Сведения об авторе:

Сангинов Дониёр Шомаҳмадович, кандидат юридических наук, доцент, заведующий кафедрой предпринимательского и коммерческого права юридического факультета Таджикского национального университета (Республика Таджикистан, г. Душанбе), e-mail: doniyor_sanginov@mail.ru

Information about the author:

Sanghinov Doniyor Shomakhmadovich, candidate of Juridical sciences, Associate Professor, chief of the department of entrepreneurship and commercial law under the juridical faculty of the Tajik National University (Dushanbe, Tajikistan), e-mail: doniyor_sanginov@mail.ru